

**ผลทางกฎหมายของระบบการเรียกเก็บเช็คด้วยภาพ
และการจัดเก็บภาพเช็ค: กรณีศึกษาเปรียบเทียบกับ
ระบบ Cheque Truncation ของประเทศสิงคโปร์**
**The Legal Effects of Imaged Cheque Clearing
and Archive System: Case Study the Comparison between
the Cheque Truncation System of Singapore**

พัชรารวลัย คุรุธรรมานนท์¹
Patcharawalai Kurutammanon

บทคัดย่อ

ระบบการหักบัญชีเช็คด้วยภาพและการจัดเก็บภาพเช็ค (Image Cheque Clearing and Archive System-ICAS) เป็นระบบการเรียกเก็บเงินตามเช็คระหว่างธนาคารโดยใช้ภาพเช็ค ในกระบวนการเรียกเก็บแทนการใช้ตัวเช็คจริง ซึ่งใช้วิธีการกราดภาพเช็คด้วยเครื่อง Capture และส่งภาพเช็คเข้าระบบแทนการตรวจสอบจากตัวเช็คจริง ประโยชน์ของระบบ ICAS คือย่นระยะเวลาการเรียกเก็บเงินจาก 5-7 วันทำการให้เหลือ 1 วันทำการ และลดค่าใช้จ่ายในการขนส่งตัวเช็ค อีกทั้งประหยัดพื้นที่ในการจัดเก็บรักษาเช็คอีกด้วย

ประเทศไทยได้มีการนำระบบ ICAS มาใช้เมื่อวันที่ 3 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2555 โดยมีพระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ. 2544 พระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2551 ประกาศคณะกรรมการธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ เรื่อง หลักเกณฑ์และวิธีการในการจัดทำหรือแปลงเอกสารและข้อความให้อยู่ในรูปของข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ. 2553 ระเบียบธนาคารแห่งประเทศไทยที่ สรข. 1/2554 ว่าด้วยระบบการหักบัญชีเช็คด้วยภาพและระบบการจัดเก็บภาพเช็คและหลักเกณฑ์การปฏิบัติระหว่างธนาคารสมาชิกในระบบการหักบัญชีเช็คด้วยภาพและการจัดเก็บภาพเช็คได้รองรับระบบดังกล่าวไว้เป็นการเพียงพอแล้ว สำหรับการนำระบบการหักบัญชีเช็คด้วยภาพและการจัดเก็บภาพเช็ค (Imaged Cheque Clearing and Archive System-ICAS) มาใช้

คำสำคัญ : การเรียกเก็บเช็คด้วยภาพและการจัดเก็บภาพเช็ค

¹ นักศึกษาหลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขากฎหมายธุรกิจระหว่างประเทศและธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยกรุงเทพ น.บ., วท.บ. (วิทยาศาสตร์การแพทย์) มหาวิทยาลัยนเรศวร

Abstract

Imaged Cheque Clearing and Archive System or ICAS is a cheque process which Sending Bank will send cheque image (instead of physical/paper cheque) to Paying Bank to verify and authorise payment. ICAS is comprised of 2 sub-systems; the ICS is image-based cheque clearing system processing by capturing and sending image to the system, while the IAS is responsible for the storage of electronic data and images. Advantages of ICAS are to reduce cheque clearing period from 5–7 working days to 1 working day and to reduce paper cheque transportation expenses as well as to reduce paper cheque storage spaces.

Imaged Cheque Clearing and Archive System or ICAS in Thailand was officially launched to public on 3rd February 2012 has been supported by following related laws and regulations; Electronic Transaction Act B.E.2544 (A.D.2001)–Original Act, Electronic Transaction Act (No.2) B.E.2551 (A.D.2008)–Amended Act, Notification of Electronic Transaction Commission on Rules and Procedures for preparation or document and data transmission into electronic format B.E.2553 (A.D.2010), the Bank of Thailand Regulations No. Sor Ror Khor 1/2554 on imaged cheque clearing and archive system and the Protocols among member banks on Imaged Cheque Clearing and Archive System or ICAS. The foresaid laws and regulations have been considered as fit and proper to support the system.

Keywords : Image Cheque Clearing and Archive System (ICAS), Imaged Cheque

1. บทนำ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ปัจจุบันเทคโนโลยีได้เจริญก้าวหน้าเป็นอย่างมากทำให้การติดต่อสื่อสารระหว่างกันทำได้สะดวกสบายและรวดเร็วมากยิ่งขึ้นและเป็นที่แน่นอนว่าเมื่อการติดต่อสื่อสารระหว่างมนุษย์มีความเจริญก้าวหน้ามากเท่าใดการติดต่อค้าขายระหว่างกันก็เจริญก้าวหน้ามากขึ้นเท่านั้น จากที่เป็นสิ่งของแลกเปลี่ยนของมาเป็นใช้ระบบเงินตรา พัฒนามาเป็นตราสารเปลี่ยนมือ และในปัจจุบันเป็นการชำระเงินแบบอิเล็กทรอนิกส์

การชำระเงินด้วยเช็คเป็นการชำระราคาด้วยตราสารเปลี่ยนมือชนิดหนึ่งที่ทำให้การค้าขายระหว่างกันได้รับความสะดวกขึ้น เนื่องจากผู้ชำระราคาสินค้าไม่ต้องพกเงินสดติดตัวเป็นจำนวนมากเพราะอาจจะเกิดความไม่ปลอดภัยแก่เงินและต่อตัวผู้พกพาเอง การชำระเงินด้วยเช็คนี้ยังเป็นผลดีต่อตัวผู้ชำระราคาสินค้าเองมากกว่าการที่จะต้องชำระด้วยเงินสด เพราะว่าการชำระราคาสินค้าด้วยเช็คนั้นเป็นการผ่อนเวลาในการเบิกเงินออกจากบัญชีผู้ชำระราคาสินค้า เนื่องจากโดยปกติแล้วผู้ที่ชำระราคาสินค้าจะต้องชำระราคาสินค้าด้วยเงินสดแต่หากชำระราคาสินค้าด้วยเช็คก็สามารถออกตัวแลกเงินแทนเงินสดได้ ซึ่งสามารถระงับวันที่เบิกเงินออกจากเช็คนั้นได้เป็นการที่ผู้ชำระราคาสินค้าสามารถเอาเงินในบัญชีไปหมุนเวียนในการทำธุรกิจอย่างอื่นก่อนได้อีกด้วย

ระบบการหักบัญชีเช็คที่ใช้อยู่ในปัจจุบันเป็นระบบที่มีต้นทุนทางด้านเวลา ทางด้านการเงิน และค่าใช้จ่ายในการขนส่งตัวเช็คค่อนข้างสูงเมื่อเทียบกับศักยภาพทางเทคโนโลยีที่มีให้เลือกใช้ในปัจจุบันซึ่งมีความทันสมัยเป็นอย่างมาก ทางธนาคารแห่งประเทศไทยได้พยายามที่จะลดต้นทุนดังกล่าวลงโดยการเปลี่ยนระบบการหักบัญชีเช็คระหว่างธนาคารมาเป็นระบบเรียกเก็บเช็คด้วยภาพและจัดเก็บภาพเช็ค (Imaged Cheque Clearing and Archive System-ICAS) ที่ลดระยะเวลาในการเรียกเก็บเงินข้ามเขตลงเหลือเป็น 1 วันทำการและยังสามารถเปิดขยายระยะเวลาในการนำเช็คไปฝากได้จากแต่เดิมในการเรียกเก็บเงินข้ามเขตต้องนำฝากเช็คก่อนเวลา 12.00 น. อาจจะขยายเวลาฝากเช็คได้เป็น 15.30 น. ตามเวลาทำการของธนาคาร

การที่ธนาคารแห่งประเทศไทยมีความพยายามที่จะนำระบบเรียกเก็บเช็คด้วยภาพและจัดเก็บภาพเช็คมาใช้นั้นยังไม่มีกฎหมายที่จะนำมาใช้โดยเฉพาะเจาะจง แม้ว่าจะมีพระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ. 2544 ที่ตราขึ้นเพื่อรองรับสถานะทางกฎหมายของข้อมูลทางอิเล็กทรอนิกส์ให้เสมือนกับการทำธุรกรรมที่เป็นกระดาษและมีบทบัญญัติที่รับรองการแปลงข้อมูลที่เป็นกระดาษเป็นข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ ซึ่งต่างจากการเรียกเก็บเงินจากตัวเช็คที่เป็นกระดาษเช็คจริงๆ ซึ่งมีประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 3 ลักษณะ 21 ตัวเงินมาบังคับใช้เฉพาะเจาะจง

ลักษณะของระบบการเรียกเก็บเช็คด้วยภาพและการจัดเก็บภาพเช็ค (ICAS) ประกอบด้วย 2 ส่วน ส่วนแรกทำหน้าที่ในการเรียกเก็บเงินตามเช็คธนาคาร และส่วนที่สองทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางการจัดเก็บข้อมูลในรูปแบบอิเล็กทรอนิกส์ ซึ่งธนาคารแห่งประเทศไทยใช้ระบบการเรียกเก็บเช็ค

ด้วยภาพและการจัดเก็บภาพเช็ค (ICAS) เริ่มจากเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑลตั้งแต่วันที่ 3 กุมภาพันธ์ 2555 และจะทยอยขยายผลการใช้งานไปในส่วนภูมิภาคจนครบทุกจังหวัดทั่วประเทศ ภายในปี 2556 ซึ่งจะทำให้ระบบการหักบัญชีเช็คทั่วประเทศเป็นระบบเดียวกันและการเรียกเก็บเงินตามเช็คทั่วประเทศสามารถทราบผลได้ใน 1 วันทำการ

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

2.1 เพื่อศึกษาถึงลักษณะทางกฎหมายของการเรียกเก็บเช็คด้วยภาพและการจัดเก็บภาพเช็คตามพระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ. 2544 และพระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2551

2.2 เพื่อศึกษาและวิเคราะห์ถึงผลกระทบของระบบการเรียกเก็บเช็คด้วยภาพและการจัดเก็บภาพเช็คต่อระบบเศรษฐกิจของไทย

2.3 เพื่อศึกษาเชิงเปรียบเทียบเกี่ยวกับ Bills of Exchange (Amendment) Bill ค.ศ. 2002

3. ขอบเขตของการวิจัย

มุ่งศึกษาถึงการบังคับใช้มาตรการว่าด้วยการเรียกเก็บเช็คด้วยภาพและการจัดเก็บภาพเช็ค (Imaged Cheque Clearing and Archive System-ICAS) ในประเทศไทย รวมถึงข้อกฎหมายในพระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ. 2544 และแก้ไขเพิ่มเติม นอกจากนี้ยังได้ศึกษาเชิงเปรียบเทียบกับกฎหมาย Bills of Exchange (Amendment) Bill ค.ศ. 2002 ของประเทศสิงคโปร์ ซึ่งเป็นประเทศที่นำระบบการเรียกเก็บเช็คดังกล่าวมาใช้ก่อนประเทศไทยเป็นเวลาสิบปี เพื่อเป็นแนวทางในการนำเสนอแนะแก้ไขและรองรับประชาคมอาเซียนที่จะเกิดขึ้นในปี 2558

4. สมมติฐานการวิจัย

การนำระบบการเรียกเก็บเช็คด้วยภาพและการจัดเก็บภาพเช็คมาใช้ในประเทศไทยนั้นได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ. 2544 เรื่องหลักเกณฑ์และวิธีการในการจัดทำหรือแปลงเอกสารและข้อความให้อยู่ในรูปของข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ. 2553 โดยไม่มีการออกกฎหมายใหม่มาใช้เนื่องจากว่าพระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ. 2544 และพระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2551 เป็นการเพียงพอแล้วสำหรับการใช้ระบบการเรียกเก็บเช็คด้วยภาพและการจัดเก็บภาพเช็คในประเทศไทย ซึ่งเปรียบเทียบกับประเทศสิงคโปร์ถึงแม้ว่าประเทศสิงคโปร์จะมีได้ออกกฎหมายใหม่เพื่อปรับใช้กับระบบ ICAS แต่ได้มีการแก้ไขกฎหมายเพื่อนำมาใช้กับระบบดังกล่าวเป็น

การเฉพาะคือ “Bills of Exchange (Amendment) Bill ค.ศ. 2002” ซึ่งใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 2545 เรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน

5. วิธีการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัยที่นำมาใช้ ใช้วิธีการศึกษาค้นคว้าวิจัยจากเอกสาร (Documentary Research) โดยรวบรวมข้อมูลจากตำรา หนังสือ บทความ วิทยานิพนธ์ เอกสารต่างๆ และบทความในเว็บไซต์บนเครือข่ายอินเทอร์เน็ต ตลอดจนถึงจดหมายเวียนของธนาคารแห่งประเทศไทย แล้วนำมาศึกษาวิจัยทางกฎหมายในเชิงพรรณนาโวหารและวิเคราะห์วิจัยถึงปัญหาต่างๆ

6. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

6.1 ผลกระทบของระบบเรียกเก็บเช็คด้วยภาพและการจัดเก็บภาพเช็ค (Imaged Cheque Clearing and Archive System-ICAS) ต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

6.2 เป็นแนวทางเพิ่มเติมในการพัฒนาระบบเรียกเก็บเช็คด้วยภาพและการจัดเก็บภาพเช็ค (Imaged Cheque Clearing and Archive System-ICAS) ในประเทศไทย โดยดูแบบอย่างจากประเทศสิงคโปร์ที่มีการพัฒนาทางเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่อง

7. การทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

7.1 ระบบการหักบัญชีเช็คด้วยภาพและการจัดเก็บภาพเช็ค (Imaged Cheque Clearing and Archive System-ICAS) ในประเทศไทย

ระบบการหักบัญชีเช็คด้วยภาพและการจัดเก็บภาพเช็ค คือ ระบบการเรียกเก็บเงินตามเช็คระหว่างธนาคารโดยใช้ภาพเช็คในกระบวนการเรียกเก็บแทนการใช้ตัวเช็คจริง ซึ่งใช้วิธีการกราดภาพเช็คด้วยเครื่อง Capture และส่งภาพเช็คเข้าระบบแทนการตรวจสอบจากตัวเช็คจริง ส่งผลให้การเรียกเก็บเช็คอย่างรวดเร็วและลดค่าใช้จ่ายในการขนส่งตัวเช็คในกระบวนการเรียกเก็บได้ ทั้งนี้ธนาคารแห่งประเทศไทยได้พัฒนาระบบ ICAS ภายใต้นโยบาย One-day Clearing; One Cheque Clearing System; และ One Clearing House² จุดเด่นของระบบการหักบัญชีเช็คด้วยภาพและระบบการจัดเก็บภาพเช็ค คือ ผู้ฝากเช็คจะได้รับเงินเข้าบัญชีภายใน 1 วันทำการ

² ธนาคารแห่งประเทศไทย, ระบบการหักบัญชีเช็คด้วยภาพ (ICAS), สืบค้นเมื่อ 8 มีนาคม 2554, จาก <http://www.bot.or.th/Thai/PaymentSystems/PSServices/ChequeClearingSys/ICAS/Pages/ImagedCheque.aspx>.

หลังจากที่นำเช็คมาฝากธนาคารโดยเท่าเทียมกันทั่วประเทศ ไม่ว่าเช็คนั้นจะเรียกเก็บจากสาขาธนาคารในเขตเดียวกันหรือข้ามเขต หรือข้ามจังหวัด การที่ผู้ฝากสามารถได้รับเงินเร็วขึ้นนี้จะช่วยให้การใช้จ่ายในระบบเศรษฐกิจมีประสิทธิภาพมากขึ้นโดยไม่ต้องเสียโอกาสในระหว่างที่รอเข้ากระบวนการเรียกเก็บ³ ระบบการหักบัญชีเช็คด้วยภาพและระบบการจัดเก็บภาพเช็ค ICAS ประกอบไปด้วย 2 ระบบย่อย กล่าวคือ ระบบ Imaged Cheque Clearing System (ICS) และระบบ Imaged Archive System (IAS)⁴

7.1.1 ระบบ Image Cheque Clearing System: ICS

เป็นระบบการหักบัญชีเช็คโดยใช้ข้อมูลภาพในกระบวนการเรียกเก็บ ธนาคารสมาชิกไม่ต้องส่งตัวเช็คมาที่ศูนย์หักบัญชีอิเล็กทรอนิกส์ โดยที่ระบบงานดังกล่าวจะต้องรองรับการแลกเปลี่ยนข้อมูลและภาพเช็คเพื่อการหักบัญชีระหว่างธนาคาร รวมทั้งการแลกเปลี่ยนเช็คคืน ระบบการคัดแยกข้อมูลและภาพเช็คที่ธนาคารส่งเรียกเก็บแยกตามธนาคารผู้จ่ายส่ง เพื่อจัดเก็บทำข้อมูลรับเข้าพร้อมทั้งนำข้อมูลเช็คมาคำนวณการหักบัญชี ระบบดังกล่าวนี้จะต้องรองรับปริมาณการหักบัญชีระหว่างธนาคารทั่วทั้งประเทศ กล่าวได้ว่าระบบ Image Cheque Clearing System (ICS) จะเป็นระบบที่ใช้ภาพเช็คในกระบวนการเรียกเก็บโดยไม่ต้องส่งตัวเช็คมาที่ศูนย์หักบัญชีอิเล็กทรอนิกส์ ซึ่งจะทำงานแทนระบบการหักบัญชีเช็คระหว่างธนาคารในกรุงเทพมหานครและปริมณฑลด้วยอิเล็กทรอนิกส์ (ECS) ในช่วงแรก และจะมีการขยายผลไปยังการเรียกเก็บเช็คในต่างจังหวัดทั่วประเทศ

7.1.2 ระบบ Image Archive System: IAS

เป็นระบบการจัดเก็บรักษาภาพเช็คอิเล็กทรอนิกส์และเอกสารทางการเงินอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง ข้อมูลภาพเช็คจะโอนจากระบบ ICS ไปจัดเก็บไว้ในระบบ IAS หลังจากที่ยืนยันขั้นตอนการทำงานธนาคารพาณิชย์สามารถตรวจสอบสืบค้นประวัติได้ตลอดระยะเวลาการจัดเก็บเอกสาร 10 ปี แต่ผู้ใช้ระบบ IAS ไม่สามารถแก้ไขข้อมูลที่จัดเก็บไว้ในระบบ IAS ได้อีก

7.2 วัตถุประสงค์ของระบบการหักบัญชีเช็คด้วยภาพและระบบการจัดเก็บภาพเช็ค

7.2.1 เพื่อย่นระยะเวลาการเรียกเก็บเงินตามเช็คทั่วประเทศให้เหลือ 1 วันทำการ ซึ่งรวมถึงการเรียกเก็บเงินตามเช็คข้ามเขตสำนักหักบัญชีที่ปัจจุบันต้องใช้เวลาในการเรียกเก็บ 3-5 วันทำการ

³ เขมสุตา เจริญวรรณ, ระบบหักบัญชีเช็คใหม่ หนึ่งวันทั่วไทย, สืบค้นเมื่อ 26 มีนาคม 2555, จาก http://www.bot.or.th/Thai/ResearchAndPublications/DocLib/_article05_04_11.pdf.

⁴ ศรัญญา ภคธนสกุล, (2553), “การบังคับใช้ระบบการหักบัญชีด้วยภาพเช็คและระบบการจัดเก็บภาพเช็ค (ICAS) ในประเทศไทย: ศึกษาเปรียบเทียบกับระบบ Check 21 ของประเทศสหรัฐอเมริกา,” (การศึกษาค้นคว้าอิสระ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชากฎหมายเศรษฐกิจ คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย), 9.

7.2.2 เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพระบบการเรียกเก็บเงินตามเช็คของไทยให้มีมาตรฐานเท่าระดับสากล และส่งเสริมศักยภาพการแข่งขันของประเทศ⁵

7.2.3 ระบบการหักบัญชีเช็คที่ใช้อยู่ในปัจจุบันเป็นระบบที่มีต้นทุนทางด้านเวลาและต้นทุนทางการเงินและค่าใช้จ่ายในการขนส่งตัวเช็คค่อนข้างสูง และระบบที่ใช้อยู่เก่ามากและล้าสมัยทำให้มีข้อจำกัดในการพัฒนาเพื่อรองรับเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่มีความเจริญก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว

7.3 กระบวนการเรียกเก็บเงินตามเช็คในระบบ ICAS⁶

โดยสรุปแล้ว ลักษณะของระบบการเรียกเก็บเช็คด้วยภาพและการจัดเก็บภาพเช็ค ICAS มีขั้นตอนดังนี้

7.3.1 ผู้ฝากเช็คสามารถนำฝากเช็คในระหว่างวัน โดยรอบการปิดรับเช็คของธนาคารจะขยายออกไปจาก 13.00 น. ถึง 14.00 น. เป็น 14.30 น. ถึง 15.30 น. และผลการขึ้นเงินตามเช็คจะทราบภายในหนึ่งวันทำการ

7.3.2 ธนาคารผู้เรียกเก็บจะใช้เครื่อง Capture ถ่ายภาพเช็คและนำส่งแทนตัวเช็ค โดยธนาคารผู้จ่ายจะใช้ภาพเช็คดังกล่าวในการอนุมัติตัดจ่ายเช็คแทนการใช้เช็คตัวจริง ดังนั้น ธนาคารผู้เรียกเก็บไม่จำเป็นต้องส่งตัวเช็คไปศูนย์หักบัญชีอิเล็กทรอนิกส์เพื่อส่งให้ธนาคารผู้จ่าย ส่งผลให้ระบบ ICAS สามารถลดระยะเวลาในการเรียกเก็บเงินตามเช็คและลดค่าใช้จ่ายในการขนส่งตัวเช็คในขั้นตอนการเรียกเก็บได้

7.3.3 ธนาคารผู้เรียกเก็บจะส่งเช็คในรูปแบบที่เรียกว่า Imaged Cheque โดยส่งข้อมูลออนไลน์ไปยังสำนักหักบัญชีโดยใช้ระบบที่เรียกว่า Imaged Clearing System (ICS) ภายใต้ระบบนี้ธนาคารผู้จ่ายจะได้รับข้อมูลทางออนไลน์เช่นเดียวกัน

7.3.4 ธนาคารผู้จ่ายเมื่อได้รับข้อมูลจะตรวจสอบลายมือชื่อของผู้ส่งจ่ายและรายละเอียดสำคัญ แล้วจึงแจ้งสถานะการผ่านเช็คให้กับระบบจัดเก็บภาพเช็ค (Imaged Archive System: IAS)

7.3.5 กรณีที่ธนาคารผู้จ่ายตรวจสอบภาพเช็คและข้อมูลเช็คแล้วไม่ผ่าน ธนาคารผู้จ่ายจะส่งข้อมูลเช็คคืน (Return Out-Clearing) พร้อมแสดงเหตุผลการคืน ซึ่งจะส่งไปพร้อมภาพเช็คทั้งด้านหน้าและด้านหลัง หรืออาจส่งเพียงข้อมูลเช็คคืนโดยไม่มีภาพเช็ค (แล้วแต่ข้อตกลงร่วมกันของธนาคาร) ให้กับธนาคารผู้เรียกเก็บผ่านระบบงานของศูนย์หักบัญชีอิเล็กทรอนิกส์

⁵ ธนาคารแห่งประเทศไทย, ระบบการหักบัญชีเช็คด้วยภาพ (ICAS), สืบค้นเมื่อ 8 มีนาคม 2554, จาก <http://www.bot.or.th/Thai/PaymentSystems/PSServices/ChequeClearingSys/ICAS/Pages/ImagedCheque.aspx>.

⁶ เรื่องเดียวกัน.

เมื่อธนาคารผู้เรียกเก็บได้รับภาพเช็คคืนและข้อมูลเช็คคืน (Return In-Clearing Returned) จะแจ้งให้ลูกค้าทราบ โดยมีแนวทางปฏิบัติ 2 วิธี คือ

- 1) ธนาคารผู้เรียกเก็บคืนตัวเช็คพร้อมพิมพ์เอกสารการคืนในรูปแบบสิ่งพิมพ์ออกทางคอมพิวเตอร์ (computer printout) ซึ่งประกอบด้วยข้อมูลคืนเช็คและเหตุการณ์การคืนให้กับลูกค้าผู้ฝาก หรือ
- 2) ธนาคารผู้เรียกเก็บไม่คืนตัวเช็คให้กับลูกค้าผู้ฝาก แต่คืนเอกสารการคืนในรูปแบบสิ่งพิมพ์ออกทางคอมพิวเตอร์ (computer printout) ที่ประกอบด้วยภาพเช็คคืนทั้งด้านหน้าและด้านหลัง พร้อมแสดงเหตุการณ์การคืน

เหตุผลที่ธนาคารผู้เรียกเก็บไม่ส่งตัวเช็คคืนให้แก่ลูกค้า แต่เป็นสิ่งพิมพ์ออกทางคอมพิวเตอร์ แทน เนื่องจากตัวเช็คอาจไม่ได้อยู่ที่สาขาที่รับฝาก เนื่องจากส่งตัวเช็คไปเก็บข้อมูลภาพเช็คที่ศูนย์ประมวลผล หากต้องส่งคืนตัวเช็คจะเป็นภาระในการขนส่งตัวเช็คกลับมาให้ลูกค้า รวมทั้งไม่เป็นการส่งเสริมให้เกิดประสิทธิภาพในระบบซึ่งมุ่งเน้นการใช้ประโยชน์ของข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์

7.3.6 การใช้ระบบ ICAS จะทำให้ธนาคารผู้จ่ายไม่สามารถตรวจสอบกรณีมีการใช้ตราประทับ ตราฐาน ตราสี บนตัวเช็ค ผู้ส่งจ่ายเช็คจึงต้องยกเลิกการใช้ตราประทับ ตราฐาน ตราสี เป็นส่วนหนึ่งของเงื่อนไขการส่งจ่ายเช็ค โดยให้มีเฉพาะลายมือชื่อผู้ส่งจ่ายเท่านั้น

7.4 ประโยชน์ของระบบ ICAS⁷

7.4.1 ขยายเวลาปิดรับฝากเช็คเคลียร์กรุงเทพมหานครและปริมณฑลเป็น 14.30-15.30 น. (ปัจจุบัน 13.00-14.00 น.)

7.4.2 ทราบผลการเรียกเก็บเงินตามเช็คทั่วประเทศได้ภายใน 1 วันทำการ

7.4.3 ลดต้นทุนการขนส่งตัวเช็คในกระบวนการเรียกเก็บ

7.4.4 ลดภาระในการจัดเก็บตัวเช็คของธนาคารด้วยมีระบบการจัดเก็บข้อมูลและภาพเช็คที่ศูนย์กลางเพื่อใช้เป็นพยานหลักฐานทางกฎหมายแทนตัวเช็ค

7.4.5 เพิ่มการหมุนเวียนของกระแสเงินในระบบเศรษฐกิจ

7.5 การรองรับระบบการหักบัญชีเช็คด้วยภาพและการจัดเก็บภาพเช็คตามพระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ. 2544 และพระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2551

7.5.1 ผลในทางกฎหมายของปัญหาการลงลายมือชื่อ

พระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ. 2544 ได้มีการวางหลักไว้ใน มาตรา 7 มาตรา 8 มาตรา 9 และมาตรา 26 ดังนี้

⁷ จริยญา แก้วมณี และภรตี่ ตาปสนันท์. (2552), Imaged Cheque โอกาสและความท้าทาย, (เอกสารประกอบการเสวนา)

มาตรา 7 เป็นมาตราหลักที่รองรับความมีผลทางกฎหมายของข้อความที่สื่อสารหรือบันทึกในรูปของข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ว่ามีสถานะและผลทางกฎหมายเทียบเท่ากับข้อความที่สื่อสารหรือบันทึกในกระดาษ⁸

มาตรา 8 เป็นการขยายความรับรองความมีผลทางกฎหมายของข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 7 เพื่อรับรองการทำธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ในกรณีที่กฎหมายกำหนดให้ต้องทำเป็นหนังสือ มีหลักฐานเป็นหนังสือ หรือมีเอกสารมาแสดง ถ้าได้มีการจัดทำข้อความขึ้นเป็นข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ที่สามารถเข้าถึงและนำกลับมาใช้ได้โดยความหมายไม่เปลี่ยนแปลง โดยให้ถือว่าข้อความนั้นได้ทำเป็นหนังสือมีหลักฐานเป็นหนังสือหรือมีเอกสารมาแสดงแล้ว⁹

มาตรา 9 รับรองผลทางกฎหมายของลายมือชื่ออิเล็กทรอนิกส์บนข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ให้มีผลเป็นการลงลายมือชื่อแล้วโดยไม่จำเป็นต้องมีการลงลายมือชื่อเหมือนกับการลงลายมือชื่อในกระดาษ โดยกำหนดให้การส่งข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ต้องส่งโดยใช้วิธีการที่สามารถระบุตัวเจ้าของลายมือชื่อ และสามารถแสดงได้ว่าเจ้าของลายมือชื่อนั้นรับรองข้อความในข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์นั้นว่าเป็นของตนเอง ถือว่ามีการลงลายมือชื่อแล้ว¹⁰

มาตรา 26 เป็นลายมือชื่ออิเล็กทรอนิกส์ที่เชื่อถือได้ คือนอกจากมีผลทางกฎหมายเช่นเดียวกันกับมาตรา 9 แล้วยังเข้าข้อสันนิษฐานของกฎหมายว่ามีการลงลายมือชื่อหากใช้วิธีการที่เชื่อถือได้¹¹

เพราะฉะนั้นแล้วผลคือการลงลายมือชื่อบนตัวเช็คที่เป็นต้นฉบับ เมื่อมีการแปลงข้อมูลเป็นข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์แล้วลายมือชื่อที่ผู้ส่งจ่ายลงไปก็จะกลายเป็นลายมือชื่ออิเล็กทรอนิกส์ทันที เพราะมีพระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ. 2544 มาตรา 7 มาตรา 8 มาตรา 9 และมาตรา 26 มารองรับและลายมือชื่ออิเล็กทรอนิกส์ที่เกิดขึ้นสามารถยืนยันตัวตนบุคคลเชื่อมโยงไปสู่บุคคลที่เป็นเจ้าของได้และมีความน่าเชื่อถือเพราะหากมีการแก้ไขลายมือชื่อเมื่อใดสามารถตรวจพบได้ทันที

7.5.2 ผลในทางกฎหมายของปัญหาการรับฟังข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์และสิ่งพิมพ์ออกเป็นพยานหลักฐานในกระบวนการยุติธรรม

กฎหมายที่เกี่ยวข้องคือ พระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ. 2544 และพระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2551 ซึ่งวางหลักไว้ใน

⁸ ชวลิต อรรถศาสตร์, (2554), คำอธิบายกฎหมายการค้าระหว่างประเทศ (กฎหมายเกี่ยวกับการซื้อขายระหว่างประเทศและการชำระเงินค่าสินค้าระหว่างประเทศ), พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพฯ: สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา, 82.

⁹ เรื่องเดียวกัน.

¹⁰ เรื่องเดียวกัน, 84.

¹¹ เรื่องเดียวกัน, 97.

มาตรา 10 แต่ตามบทบัญญัติวรรคท้ายได้กล่าวถึงหน่วยงานที่จะมารับรองสิ่งพิมพ์ออกนั้น แต่คณะกรรมการธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ยังไม่ได้มีการประกาศกำหนดให้หน่วยงานใดมีอำนาจรับรองสิ่งพิมพ์ออกได้

ดังนั้นแล้วผู้เขียนเห็นว่า การปรับใช้กฎหมายว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ให้เข้ากับระบบการหักบัญชีเช็คด้วยภาพและการจัดเก็บภาพเช็คได้ โดยตีความบทบัญญัติที่มีอยู่ว่าให้ยอมรับข้อมูลภาพเช็คอิเล็กทรอนิกส์หรือสิ่งพิมพ์ออกของภาพเช็คให้มีผลใช้ได้เสมือนต้นฉบับเอกสาร เว้นแต่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งได้คัดค้านความถูกต้องแท้จริงของข้อมูลภาพเช็คหรือสิ่งพิมพ์ออกของภาพเช็ค หรือเมื่อศาลได้พิจารณาเห็นถึงพฤติการณ์ที่เกิดขึ้นเฉพาะกรณีแล้วเห็นว่า การยอมรับข้อมูลภาพเช็คหรือสิ่งพิมพ์ออกของภาพเช็คนั้นแทนตัวเช็คจริงอาจก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรมอย่างยิ่งแก่คู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่ง

ความเห็นดังกล่าวผู้เขียนคิดว่าจะประโยชน์แก่การนำระบบการหักบัญชีเช็คด้วยภาพและการจัดเก็บภาพเช็คมาใช้อย่างยิ่ง เนื่องจากหากตีความโดยเคร่งครัดแล้วอาจจะทำให้การพัฒนาระบบเศรษฐกิจเกี่ยวกับสถาบันการเงินของประเทศไทยเกิดความล่าช้าในการพัฒนาเทคโนโลยีให้ทัดเทียมนานาชาติ และอาจส่งผลกระทบต่อ การเปิดเป็นสมาคมประชาคมอาเซียน ก็เป็นไปได้

7.5.3 ผลในทางกฎหมายของปัญหาความน่าเชื่อถือของข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ที่น่าเสนอหรือจัดเก็บให้เสมือนกับเอกสารต้นฉบับตามบทบัญญัติในมาตรา 10 เป็นการกล่าวถึงกรณีที่ถูกกฎหมายกำหนดให้เสนอหรือเก็บเอกสารหรือข้อความในรูปของเอกสารต้นฉบับซึ่งหากได้มีการจัดเก็บเอกสารต้นฉบับให้อยู่ในรูปของข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์โดยมีการดำเนินการตามเงื่อนไขที่กำหนดในกฎหมาย คือ ได้มีการใช้วิธีการที่เชื่อถือได้ในการรักษาความถูกต้องของข้อความตั้งแต่การสร้างความเสร็จสมบูรณ์ และสามารถแสดงข้อความนั้นได้ในภายหลัง กฎหมายจึงบัญญัติรับรองให้สามารถจัดเก็บต้นฉบับดังกล่าวให้อยู่ในรูปของข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ได้ ทั้งนี้ในการพิจารณาถึงความถูกต้องของข้อความตามที่กฎหมายกำหนดนั้น ให้พิจารณาถึงความครบถ้วนและไม่มี การเปลี่ยนแปลงใดๆ ของข้อความ เว้นแต่การรับรองหรือบันทึกเพิ่มเติม หรือการเปลี่ยนแปลงใดๆ ที่อาจจะเกิดขึ้นได้ตามปกติในการติดต่อสื่อสาร โดยมักเป็นข้อมูลเกี่ยวกับเวลาที่เริ่มมีการสร้างส่ง หรือเวลาที่ได้รับข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์นั้น

เพราะฉะนั้นแล้วผลคือ หากได้ทำตามเงื่อนไขที่กฎหมายกำหนดก็จะถือว่าข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์นั้นมีความน่าเชื่อถือแล้ว

7.5.4 ผลในทางกฎหมายของปัญหาความรับผิดชอบของธนาคารในกรณีการตรวจสอบเช็ค

หากเกิดกรณีว่าบนตัวเช็คต้นฉบับที่จะนำมาเรียกเก็บนั้นมีย่อยการชดเชยแก้ไขปรากฏอยู่ อย่างชัดเจนแต่เมื่อมีการแปลงเป็นภาพอิเล็กทรอนิกส์แล้วร่องรอยนั้นไม่ปรากฏบนภาพ ทางธนาคารผู้จ่ายก็ยินยอมให้มีการจ่ายเงินตามเช็คไปแล้ว แต่ทางเจ้าของบัญชีได้มีการทักท้วงมาว่า ทางธนาคารยินยอมให้มีการจ่ายเงินตามเช็คได้อย่างไร เมื่อบนเช็คต้นฉบับปรากฏร่องรอยการชดเชย

แก้ไขอย่างชัดเจน หากเกิดปัญหาดังนี้ขึ้นจะถือว่าเป็นความรับผิดชอบของธนาคารผู้เรียกเก็บหรือธนาคารผู้จ่ายหรือไม่

เมื่อพิจารณาจากตัวเช็คต้นฉบับที่เป็นกระดาษแล้วตามมาตรา 1007 วรรค 2 วางหลักว่า หากการแก้ไขในสิ่งที่เป็นข้อสำคัญของตัวแลกเงินนั้นไม่เป็นการที่ประจักษ์ ซึ่งหมายความว่าไม่ชัดเจนว่าได้ทำการแก้ไขสิ่งใดลงไปและผู้ทรงตัวแลกเงินนั้นได้ตัวแลกเงินมาโดยถูกกฎหมาย เพราะฉะนั้นกฎหมายจึงถือว่าผู้ทรงสามารถเอาประโยชน์จากตัวแลกเงินได้เสมือนกับตัวแลกเงินที่ไม่ได้มีการแก้ไขสิ่งใดเลยและธนาคารก็ไม่สามารถปฏิเสธการจ่ายเงินในภายหลังได้ แต่ในเรื่องระบบการเรียกเก็บเช็คด้วยภาพและการจัดเก็บภาพเช็ค ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ. 2544 และ พระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2551 ไม่ได้กล่าวถึงปัญหานี้เอาไว้ เพราะฉะนั้นหากเกิดปัญหาลงขึ้นในภายหลังจากที่เรียกเก็บเงินตามเช็คไปแล้วจะทำให้ไม่สามารถนำกฎหมายใดมาใช้บังคับได้ ดังนั้น เพื่อเป็นการลดปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้นได้ ผู้เขียนจึงเสนอแนวทางในการแก้ไขปัญหาวางธนาคารผู้เรียกเก็บและธนาคารผู้จ่ายสมควรมีข้อตกลงร่วมกันในเรื่องของการรับผิดชอบในการตรวจสอบเช็คก่อนที่จะมีการแปลงข้อมูลเอกสารเป็นข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ว่าหากมีกรณีดังกล่าวเกิดขึ้นแล้วทางธนาคารผู้เรียกเก็บหรือธนาคารผู้จ่ายจะเป็นผู้รับผิดชอบและกำหนดระยะเวลาที่เจ้าของบัญชีผู้เสียหายจะเรียกร้องให้ธนาคารรับผิดชอบ เช่น 3 เดือน หรือ 6 เดือนก็แล้วแต่ตามข้อตกลงร่วมกัน ทั้งนี้เพื่อลดปัญหาดังกล่าวที่อาจเกิดจากความบกพร่องของตัวเทคโนโลยีที่นำมาใช้ และเพื่อเป็นการส่งเสริมให้ประชาชนมีความมั่นใจในการนำเทคโนโลยีการเรียกเก็บเงินตามเช็คแบบใหม่มาใช้

7.5.5 ผลในทางกฎหมายของปัญหาระยะเวลาในการจัดเก็บเอกสารเช็คต้นฉบับและการทำลายเอกสารต้นฉบับ

การเก็บเอกสารต้นฉบับนั้นเก็บไว้เพื่อเป็นพยานหลักฐานในการดำเนินคดีทางศาล ดังนั้นแล้วจึงจำเป็นต้องพิจารณาถึงอายุความของคดีนั้นด้วย แต่ในเรื่องการเรียกเก็บเช็คด้วยภาพและการจัดเก็บภาพเช็คนั้นประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ. 2544 และ พระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2551 ไม่ได้วางหลักเกณฑ์เรื่องอายุความเอาไว้แต่อย่างใดจึงจำเป็นที่จะต้องนำหลักทั่วไปที่ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์วางหลักไว้มาปรับใช้ ดังนั้นแล้วในเรื่องการเรียกเก็บเช็คด้วยภาพและการจัดเก็บภาพเช็คไม่ได้มีการกำหนดอายุความเอาไว้โดยเฉพาะจึงต้องใช้อายุความ 10 ปี ตามที่ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 193/30 กำหนดไว้ จากการที่อายุความเรื่อง การเรียกเก็บเช็คด้วยภาพและการจัดเก็บภาพเช็คมีอายุความ 10 ปี จึงจำเป็นที่จะต้องมีการเก็บเอกสารเช็คต้นฉบับไว้ 10 ปีเช่นกันเพื่อให้ครอบคลุมกับอายุความของเรื่องนั้นๆ

ผู้เขียนมีความเห็นว่าเมื่อมีการแปลงข้อมูลเอกสารเป็นข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์แล้วไม่มีความจำเป็นที่จะต้องเก็บเช็คต้นฉบับไว้ถึง 10 ปี เพราะจะเป็นการเปลืองพื้นที่ในการจัดเก็บเอกสารและ

งบประมาณในการดูแลรักษา ดังนั้นผู้เขียนจึงเสนอว่าให้ธนาคารพาณิชย์ต่างๆ มีข้อตกลงร่วมกันในเรื่องการจัดเก็บเอกสารเช็คต้นฉบับไม่ว่าจะเป็นระยะเวลา 3 ปี หรือ 5 ปี และให้มีข้อตกลงร่วมกันในเรื่องการทำลายเอกสารต้นฉบับด้วย อาจจะตกลงร่วมกันถึงวิธีในการทำลายเอกสารต้นฉบับด้วยก็ได้

7.6 Bills of Exchange (Amendment) Bill ค.ศ. 2002 ของประเทศสิงคโปร์

เดิมประเทศสิงคโปร์มีกฎหมายที่ชื่อว่า Bill of Exchange Act (Chapter 23) ที่ใช้บังคับกับเอกสารประเภทตั๋วแลกเงินหรือเช็ค เมื่อประเทศสิงคโปร์ได้นำระบบการหักบัญชีเช็คแบบใหม่ที่เรียกว่า Cheque Truncation System มาใช้จึงได้มีการออกกฎหมายฉบับใหม่มาใช้กับระบบดังกล่าวคือ Bills of Exchange (Amendment) Bill ค.ศ. 2002 กฎหมายใหม่ที่มีวัตถุประสงค์ที่จะใช้กับระบบ Cheque Truncation โดยเฉพาะและ Bills of Exchange (Amendment) Bill จะเป็นการบังคับใช้ในเรื่องการยื่นการเรียกเก็บเช็คด้วยภาพทางอิเล็กทรอนิกส์และบังคับใช้ถึงสิทธิของผู้ถือในกรณีที่ธนาคารออกเอกสารภาพเช็คคืน (An Image Return Document : IRD) ซึ่งเป็นเอกสารที่ธนาคารออกให้เพื่อแทนการคืนเช็คที่เป็นตัวจริงเมื่อเช็คไม่มีเงิน¹²

7.7 กระบวนการของระบบ Cheque Truncation

7.7.1 ลูกค้านำฝากเช็คกับธนาคารผู้รับฝาก

7.7.2 ธนาคารผู้รับฝากเช็คทำการถ่ายภาพเช็คด้วยเครื่องสแกนเช็คและส่งภาพและข้อมูลเช็คผ่านเครือข่ายไปยัง Automatic Clearing House (ACH) (เช็คต้นฉบับธนาคารผู้เรียกเก็บจะรวบรวมกันไปเก็บยัง Common Warehouse)

7.7.3 เช็ค in-clearing Automatic Clearing House (ACH) จะส่งเป็นภาพเช็คและข้อมูลผ่านเครือข่ายให้ธนาคารผู้จ่าย

7.7.4 ในกรณีที่เช็คถูกปฏิเสธการจ่ายเงิน ธนาคารผู้จ่ายต้องจัดทำภาพเช็คและข้อมูลเช็คคืนผ่านเครือข่ายมายัง Automatic Clearing House (ACH) ซึ่งเอกสารภาพเช็คคืน เรียกว่า IRD (Imaged Return Document)

7.7.5 ธนาคารผู้จ่ายต้องเซ็นรับรองให้แก่ลูกค้าแทนตัวเช็คจริง เพื่อให้ใช้ในการนำฝากเข้าเรียกเก็บเงินใหม่

7.8 สารสำคัญของ Bills of Exchange (Amendment) Bill ค.ศ. 2002

7.8.1 เป็นการกล่าวถึงการรองรับให้ธนาคารผู้เรียกเก็บสามารถส่งเช็คผ่านระบบอิเล็กทรอนิกส์ไปยังธนาคารผู้จ่ายแทนการยื่นเช็คในรูปเอกสารได้ โดยให้สิทธิแก่ธนาคารผู้จ่ายสามารถร้องขอให้มีการยื่นเช็คในรูปเอกสารได้ ไม่ว่าเวลาใดก่อนการจ่ายเงินตามเช็คนั้น อย่างไรก็ตาม

¹² MAS Issues Bills of Exchange (Cheque Truncation) Regulations 2002, (n.d.), Retrieved February 20, from http://www.mas.gov.sg/news_room/press_releases/2002/MAS_ISSUES_BILLS_OF_EXCHANGE_CHEQUE_TRUNCATION__REGULATIONS_2002.html.

ก็ดีมีบทบัญญัติกำหนดให้ผลของการร้องขอให้มีการยื่นเช็คในรูปเอกสารจะทำให้การส่งเช็คผ่านระบบข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์สิ้นสุดผลไป และมีบทบัญญัติรองรับการร้องขอให้มีการยื่นเช็คในรูปเอกสารไม่ถือเป็นการปฏิเสธการจ่ายเงินตามเช็ค

บทบัญญัตินี้ยังได้กำหนดเอาไว้ชัดเจนว่าเป็นข้อกำหนดเรื่องการยื่นเช็คเพื่อเรียกเก็บเงินในรูปของเอกสาร (Physical presentment) ไม่นำมาใช้บังคับกับการส่งเช็คผ่านระบบอิเล็กทรอนิกส์ แต่หน้าที่ของธนาคารผู้เรียกเก็บและธนาคารผู้จ่าย ในกรณีที่ส่งเช็คผ่านระบบอิเล็กทรอนิกส์จะไม่แตกต่างจากกรณีที่มีการยื่นเช็คเพื่อเรียกเก็บเงินในรูปแบบของเอกสาร เพื่อให้เกิดความชัดเจนได้มีข้อกำหนดรับรองให้การจ่ายเงินตามเช็คที่ส่งผ่านระบบอิเล็กทรอนิกส์ ไม่ถือเป็นการกระทำนอกเหนือธุรกิจปกติของธนาคาร ไม่เป็นการกระทำโดยประมาท หรือไม่สุจริต เพียงเพราะว่าเป็นการจ่ายเงินตามข้อมูลเช็คที่ได้รับผ่านระบบอิเล็กทรอนิกส์นั้น

สำหรับเช็คที่ส่งผ่านระบบอิเล็กทรอนิกส์จะต้องแสดงทั้งด้านหน้าและด้านหลังของตัวเช็ค และต้องมีรายการตามที่ Monetary Authority of Singapore (MAS) ประกาศกำหนดไว้ว่าเช็คที่ส่งผ่านระบบอิเล็กทรอนิกส์จะต้องมีเลขที่เช็ค รหัสธนาคารผู้จ่าย และจำนวนเงินที่สั่งจ่าย

7.8.2 รองรับให้ธนาคารผู้เรียกเก็บมีทางเลือกในการคืนเช็คที่ถูกธนาคารผู้จ่ายปฏิเสธการจ่ายเงินคืนให้แก่ผู้ทรงเช็ค โดยการพิมพ์เอกสารจากข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ (ข้อมูลภาพ) ของเช็คได้ ซึ่งเรียกว่า Image Return Document (IRD) แทนการคืนเช็คต้นฉบับให้แก่ผู้ทรงเช็คได้ แต่บทบัญญัตินี้ไม่ได้ตัดสิทธิผู้ทรงเช็คในการเรียกให้ธนาคารผู้เรียกเก็บส่งคืนเช็คต้นฉบับให้แก่ตน

สถานะของ Image Return Document (IRD) ถือว่าเป็นเช็คที่ได้มีการยื่นต่อธนาคารเพื่อเรียกเก็บเงินผ่านระบบอิเล็กทรอนิกส์ และในกรณีที่เหตุแห่งการปฏิเสธการจ่ายเงินตามเช็คหมดสิ้นไป ผู้ทรงเช็คสามารถใช้ Image Return Document (IRD) มายื่นเรียกเก็บเงินต่อธนาคารผู้เรียกเก็บ (ซึ่งเป็นธนาคารที่ออก IRD) แทนเช็คต้นฉบับได้ แต่การยื่น Image Return Document (IRD) เพื่อเรียกเก็บเงินนั้นได้กระทำภายในระยะเวลาที่กำหนดไว้ เช่นเดียวกับเช็คที่ส่งผ่านระบบอิเล็กทรอนิกส์ โดย Image Return Document (IRD) จะต้องมีลักษณะตามที่ Monetary Authority of Singapore (MAS) ประกาศกำหนด รายละเอียดของ Image Return Document (IRD) ว่าต้องมีรายการดังต่อไปนี้คือ

- a. ชื่อและยี่ห้อของธนาคารผู้เรียกเก็บ
- b. ภาพเช็คที่ถูกปฏิเสธการจ่ายเงิน
- c. ข้อมูลการชำระเงินผ่านระบบอิเล็กทรอนิกส์ของเช็คที่ถูกปฏิเสธการจ่ายเงิน
- d. เหตุผลในการปฏิเสธการจ่ายเงิน
- e. เงื่อนไขในการเรียกเก็บเงิน รวมถึงกำหนดระยะเวลาในการเรียกเก็บเงิน และ
- f. ลายมือชื่อของบุคคลที่มีอำนาจในการออกเอกสารในนามของธนาคารผู้เรียกเก็บ

8. ผลการวิจัย

การนำระบบ Imaged Cheque Clearing and Archive System (ICAS) มาใช้นั้นมีผลกระทบ ดังนี้

ภาคธุรกิจและประชาชนผู้ฝากเช็ค

1) สามารถเรียกเก็บและถอนใช้เงินตามเช็คทั่วประเทศได้ภายใน 1 วันทำการ ซึ่งรวมไปถึงการเรียกเก็บเงินตามเช็คข้ามจังหวัดด้วย ซึ่งปัจจุบันต้องใช้เวลาในการเรียกเก็บประมาณ 3-5 วันทำการ

2) ขยายเวลาการรับฝากเช็คเพิ่มขึ้นประมาณ 1.30 ชั่วโมง จากปัจจุบันที่ธนาคารปิดรับฝากที่ประมาณ 13.00-14.00 น. จะขยายเวลาเป็น 14.30-15.30 น. หรือใกล้เคียงเวลาปิดทำการของธนาคาร

3) ร่นกำหนดเวลาของธนาคารที่ให้ลูกค้าสามารถถอนใช้เงินตามเช็คที่ฝากได้เร็วขึ้นจากปัจจุบันที่ประมาณเวลา 13.00-14.00 น. จะเร็วขึ้นเป็นประมาณ 12.00 น.

ภาคธนาคาร

1) ลดต้นทุนในการขนส่งตัวเช็ค

2) ลดความเสี่ยงที่เช็คอาจสูญหายในระหว่างกระบวนการเรียกเก็บ

3) ช่วยลดภาระในการจัดเก็บข้อมูลและตัวเช็คของธนาคาร โดยธนาคารแห่งประเทศไทยจะเป็นศูนย์กลางในการจัดเก็บข้อมูลและภาพเช็คที่ธนาคารสมาชิกสามารถเรียกใช้งานได้ทุกวัน ตลอด 24 ชั่วโมง

4) ช่วยให้เกิดนวัตกรรมด้านบริการทางการเงินใหม่ๆ เช่น การบริการแนบภาพเช็คที่ส่งง่าย ควบคู่กับรายงานแสดงการเดินบัญชีประจำเดือน (Bank Statement) หรือบริการตู้รับฝากเช็คอัตโนมัติซึ่งสามารถออกไปรับฝากที่มีรูปเช็คนำฝากปรากฏอยู่ด้วย เป็นต้น

ระบบเศรษฐกิจโดยรวม

ระบบการเรียกเก็บการหักบัญชีเช็คด้วยภาพและการจัดเก็บภาพเช็ค หรือ ICAS นั้น มีส่วนช่วยให้เพิ่มการหมุนเวียนของกระแสเงินในภาคธุรกิจและระบบเศรษฐกิจของประเทศให้มีความรวดเร็วมากขึ้น ผู้รับเงินสามารถนำฝากเช็คกับธนาคารและทางธนาคารสามารถเรียกเก็บเงินและหักบัญชีได้ภายใน 1 วันทำการซึ่งรวมไปถึงการเรียกเก็บเงินตามเช็คข้ามจังหวัดอีกด้วย นอกจากนี้เพื่อให้ประเทศไทยมีระบบที่มีมาตรฐานเทียบเท่าระดับสากลและเสริมศักยภาพการแข่งขันของประเทศอีกทางหนึ่ง

การเปรียบเทียบระหว่างการนำพระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ. 2544 และฉบับที่ 2 พ.ศ. 2551 มาใช้บังคับกับระบบ ICAS และการนำ Bills of Exchange (Amendment) Bill ค.ศ. 2002 มาใช้กับระบบ CTS นั้นมีทั้งการนำมาใช้ที่ต่างกันและคล้ายคลึงกัน

ตารางที่ 1 การเปรียบเทียบการบังคับใช้ระบบ ICAS กับ CTS ในประเด็นสำคัญตามพระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ. 2544 และ พระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ. 2551 กับ Bills of Exchange (Amendment) Bill ค.ศ. 2002 ของประเทศสิงคโปร์

พระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์	Bills of Exchange (Amendment) Bill ค.ศ. 2002
1. วัตถุประสงค์ของกฎหมาย เพื่อส่งเสริมให้หน่วยงานราชการและเอกชน ทำ ใช้ และเก็บรักษาข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ แทนเอกสารที่เป็นกระดาษให้เกิดขึ้นอย่างจริงจัง	1. วัตถุประสงค์ของกฎหมาย ออกใช้บังคับเพื่อรองรับระบบ Cheque Truncation ในประเทศสิงคโปร์
2. เหตุผลในการประกาศใช้กฎหมาย เป็นการเพิ่มความมั่นใจให้แก่หน่วยงานของภาครัฐบางแห่งและภาคเอกชนว่าข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์จะสามารถใช้รับฟังเป็นพยานหลักฐานในการพิจารณาตัดสินศาลแทนเอกสารกระดาษได้อย่างสมบูรณ์	2. เหตุผลในการประกาศใช้กฎหมาย เพื่อเพิ่มเติมกฎหมายที่มีอยู่ในส่วนของธนาคารผู้จ่ายเงินสามารถที่จะร้องขอให้มีการยื่นเช็คในรูปเอกสารได้ ธนาคารผู้เรียกเก็บมีทางเลือกในการคืนเช็คที่ถูกระงับการชำระเงินคืนให้แก่ผู้ทรงเช็คโดยการพิมพ์เอกสารจากข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ (ข้อมูลภาพ) ของเช็คได้หรือเรียกว่า Image Return Document (IRD) หรือผู้ทรงเช็คสามารถที่จะเรียกให้ธนาคารผู้เรียกเก็บส่งคืนเช็คต้นฉบับให้แก่ตนเองได้
3. ขอบเขตการบังคับใช้ ใช้บังคับแก่ธุรกรรมในทางแพ่งและพาณิชย์ที่ดำเนินโดยใช้ข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ เว้นแต่ธุรกรรมที่มีพระราชกฤษฎีกากำหนดมิให้นำพระราชบัญญัตินี้ทั้งหมดหรือแต่บางส่วนมาใช้บังคับ	3. ขอบเขตการบังคับใช้ ใช้บังคับเฉพาะกับระบบ Cheque Truncation

พระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์	Bills of Exchange (Amendment) Bill ค.ศ. 2002
4. เอกสารการคืนภาพเช็ค ในกรณีที่มีการถูกปฏิเสธการจ่ายเงิน ธนาคารผู้จ่ายจะแจ้งผลเช็คคืนทางออนไลน์ส่งไปยังศูนย์หักบัญชีเพื่อแจ้งต่อไปยังธนาคารผู้เรียกเก็บ หลังจากนั้นธนาคารผู้เรียกเก็บจะนำส่งตัวเช็คคืนเป็นตัวเช็คจริงพร้อมแนบใบแจ้งผลการคืนเช็คให้แก่ลูกค้าต่อไป ซึ่งวิธีการคืนเอกสารการคืนภาพเช็คของระบบ ICAS ของไทยมีความคล้ายคลึงกับของระบบ CTS (Cheque Truncation System) ของสิงคโปร์คือ ในกรณีเช็คคืน ให้ธนาคารผู้จ่ายแจ้งและส่งผลการคืนเช็คให้กับ ธนาคารผู้ส่งเรียกเก็บตามระบบการหักบัญชีเช็คด้วยภาพเช็คและระบบการจัดเก็บภาพเช็ค เพื่อให้ธนาคารผู้ส่งเรียกเก็บเป็นผู้ออกใบแจ้งผลเช็คคืนและมาตรฐานของใบแจ้งผลเช็คคืนต้องมีสาระสำคัญดังต่อไปนี้คือ ชื่อธนาคาร สาขา ผู้ส่งเรียกเก็บและผู้จ่าย วันที่เช็คคืน เหตุผลของการคืนเช็ค รหัสเฉพาะเลขที่เช็ค เลขที่บัญชี จำนวนเงินและข้อความว่า ทั้งนี้หากมีข้อสงสัยให้ติดต่อสาขาธนาคารเจ้าของเช็ค	4. เอกสารการคืนภาพเช็ค ใน Bills of Exchange (Amendment) Bill ค.ศ. 2002 ได้กำหนดเอาไว้ว่า รองรับให้ธนาคารผู้เรียกเก็บมีทางเลือกในการคืนเช็คที่ถูกระงับการจ่ายเงินโดยการพิมพ์เอกสารจากข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ของเช็ค (Image Return Document: IRD) หรือ ผู้ทรงสามารถเรียกให้ธนาคารผู้เรียกเก็บส่งคืนเช็คต้นฉบับก็ได้เช่นกัน และในกรณีที่เหตุแห่งการปฏิเสธการจ่ายเงินตามเช็คหมดไป ผู้ทรงก็สามารถนำ IRD มายื่นเรียกเก็บเงินต่อธนาคารผู้เรียกเก็บ (ธนาคารผู้ออก IRD) แทนเช็คต้นฉบับได้ แต่การยื่น IRD จะต้องมียกเว้นตามที่ Monetary Authority of Singapore ประกาศกำหนดไว้
5. ข้อดี - ลดต้นทุนในการขนส่งตัวเช็ค - ลดความเสี่ยงที่เช็คอาจสูญหายในระหว่างกระบวนการเรียกเก็บ - ช่วยลดภาระในการจัดเก็บข้อมูลและตัวเช็คของธนาคารโดยธนาคารแห่งประเทศไทยจะเป็นศูนย์กลาง การจัดเก็บข้อมูลและภาพเช็คที่ธนาคารสมาชิกสามารถเรียกใช้งานได้ทุกวันตลอด 24 ชั่วโมง	5. ข้อดี - ลดค่าใช้จ่ายในการเรียกเก็บเงินตามเช็ค (ค่าธรรมเนียมในการขนส่งเช็ค) - ช่วยลดความเสี่ยงในการขนส่งเช็คต้นฉบับ - เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและทำให้แน่ใจว่าระบบการชำระเงินเงินผ่านเช็คของประเทศสิงคโปร์มีประสิทธิภาพและมีเสถียรภาพมากขึ้น

พระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์	Bills of Exchange (Amendment) Bill ค.ศ. 2002
- สามารถเรียกเก็บและถอนใช้เงินตามเช็คทั่วประเทศได้ภายใน 1 วันทำการ ซึ่งรวมถึงการเรียกเก็บเงินตามเช็คข้ามจังหวัดด้วย ซึ่งปัจจุบันใช้เวลาในการเรียกเก็บประมาณ 3-5 วันทำการ - ขยายเวลาการรับฝากเช็คเพิ่มขึ้นประมาณ 1.30 ชั่วโมง จาก 13.00-14.00 เป็น 14.30-15.30 หรือใกล้เคียงเวลาปิดทำการของธนาคาร - ร่นกำหนดเวลาของธนาคารที่ให้ผู้ค้าสามารถถอนใช้เงินตามเช็คที่ฝากได้เร็วขึ้นจากปัจจุบันที่เวลา 13.00-14.00 เร็วขึ้นเป็นเวลาประมาณ 12.00 น.	- ช่วยอำนวยความสะดวกในการเรียกเก็บเช็คและการคืนเช็ค - ใช้เทคโนโลยีที่มีอยู่ในปัจจุบันให้เกิดประโยชน์มากขึ้น - ลดเวลาในการได้รับเงินจากการเรียกเก็บเงินตามเช็ค - สามารถนำฝากเช็คได้ทุกวันทำการ - ผู้นำฝากเช็คได้รับเงินรวดเร็วขึ้น
6. ข้อเสีย - มีกฎหมายเฉพาะบางส่วนที่เมื่อมีการแปลงจากเอกสารกระดาษเป็นข้อมูลในรูปแบบอิเล็กทรอนิกส์แล้วยังต้องมีการจัดเก็บเอกสารต้นฉบับไว้อีกระยะเวลาหนึ่ง - ตัวพระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ. 2544 และพระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2551 เป็นกฎหมายที่ออกมาเพื่อรองรับระบบอิเล็กทรอนิกส์โดยเฉพาะ แต่ไม่ได้เป็นการบังคับใช้กับระบบการหักบัญชีเช็คด้วยภาพและระบบการจัดเก็บภาพเช็คเป็น การจำเพาะเจาะจงแต่อย่างใด - เนื่องจากพระราชบัญญัตินี้เป็นพระราชบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับเทคโนโลยีอิเล็กทรอนิกส์ทำให้ประชาชนส่วนใหญ่ (ในต่างจังหวัด) ไม่มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าวในระดับที่ควรจะเป็น	6. ข้อเสีย - มีการปรับเปลี่ยนมาตรฐานเช็คใหม่ เพราะฉะนั้นหากลูกค้าท่านใดได้รับเช็ครูปแบบเก่าจำเป็นที่จะต้องติดต่อผู้ส่งจ่ายเพื่อทำการเปลี่ยนเช็คให้เป็นรูปแบบมาตรฐานใหม่ที่รองรับการเรียกเก็บแบบ Cheque Truncation System (CTS)

9. บทสรุปและข้อเสนอแนะ

จากการที่ผู้เขียนได้ทำการศึกษากฎหมายต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ. 2544 และพระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2551 ประกาศคณะกรรมการธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ เรื่องหลักเกณฑ์และวิธีการในการจัดทำหรือแปลงเอกสารและข้อความให้อยู่ในรูปของข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ. 2553 ระเบียบธนาคารแห่งประเทศไทยที่ สรข. 1/2554 ว่าด้วยระบบการหักบัญชีเช็คด้วยภาพและระบบการจัดเก็บภาพเช็ค และหลักเกณฑ์การปฏิบัติระหว่างธนาคารสมาชิกในระบบการหักบัญชีเช็คด้วยภาพและการจัดเก็บภาพเช็ค และพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. 2534 แล้ว ทางผู้จัดทำคิดว่าเป็นการเพียงพอแล้วสำหรับการนำระบบการหักบัญชีเช็คด้วยภาพเช็คและการจัดเก็บภาพเช็ค หรือว่า ICAS มาใช้ในประเทศไทย ซึ่งได้มีการนำระบบ ICAS มาใช้แล้วเมื่อ 3 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2555 ในเขตกรุงเทพและปริมณฑล

ดังนั้นแล้วผู้เขียนจึงมีข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

9.1 ให้ธนาคารแห่งประเทศไทยเร่งพัฒนาระบบ ICAS เพื่อให้ใช้บังคับได้ทั่วประเทศเป็นระบบเดียวกัน เพื่อเป็นการช่วยลดค่าใช้จ่ายในการดำเนินการเรียกเก็บเงินตามเช็คและลดค่าขนส่งตัวเช็คระหว่างธนาคาร และยังสามารถร่นระยะเวลาในการจัดเก็บตัวเช็คจริงลง

9.2 ให้ธนาคารผู้เรียกเก็บและธนาคารผู้จ่ายมีข้อตกลงร่วมกันในการรับผิดชอบในการตรวจสอบตัวเช็คก่อนที่จะมีการแปลงข้อมูลเอกสารเป็นข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ดูรายการชุดลบแก้ไขว่าฝ่ายใดจะเป็นจะเป็นฝ่ายรับผิดชอบหากเกิดข้อผิดพลาดที่ปรากฏบนเช็คต้นฉบับอย่างชัดเจนแต่ไม่ปรากฏบนภาพอิเล็กทรอนิกส์ และกำหนดระยะเวลาให้เจ้าของบัญชีผู้เสียหายเรียกร้องให้ธนาคารรับผิดชอบในจำนวนเงินที่เสียหายไป

9.3 ให้ธนาคารพาณิชย์ต่างๆ มีข้อตกลงร่วมกันในเรื่องการจัดเก็บเอกสารเช็คต้นฉบับและทำลายเอกสารเช็คต้นฉบับ เช่น 3 ปี หรือ 5 ปี

บรรณานุกรม

หนังสือ

ชวลิต อุตตศาสตร์. (2554). คำอธิบายกฎหมายการค้าระหว่างประเทศ (กฎหมายเกี่ยวกับการซื้อขายระหว่างประเทศและการชำระเงินค่าสินค้าระหว่างประเทศ). พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา.

สารนิพนธ์

ศรัญญา ภคธนสกุล. (2553). “การบังคับใช้ระบบการหักบัญชีด้วยภาพเช็คและระบบการจัดเก็บภาพเช็ค (ICAS) ในประเทศไทย : ศึกษาเปรียบเทียบระบบ Check 21 ของประเทศสหรัฐอเมริกา.” การศึกษาค้นคว้าอิสระ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชากฎหมายเศรษฐกิจ คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

เอกสารพิเศษ

จริญญา แก้วมณี และภรดี ตาปสนันท์. (28 ตุลาคม 2552). Imaged Cheque โอกาสและความท้าทาย. โรงแรมมิราเคิล แกรนด์คอนเวนชั่น กรุงเทพฯ, 28 ตุลาคม 2552. การเสวนา.

แหล่งสารสนเทศบนอินเทอร์เน็ต

เชมสุดา เรืองวรรณ. (2554). ระบบหักบัญชีเช็คใหม่ หนึ่งวันทั่วไทย. ค้นเมื่อ 26 มีนาคม 2555. จาก http://www.bot.or.th/Thai/ResearchAndPublications/DocLib_/article05_04_11.pdf. ธนาคารแห่งประเทศไทย. (ม.ป.ป.). ระบบการหักบัญชีเช็คด้วยภาพ (ICAS). ค้นเมื่อ 8 มีนาคม 2554, จาก <http://www.bot.or.th/Thai/PaymentSystems/PSServices/ChequeClearingSys/ICAS/Pages/ImagedCheque.aspx>.

MAS Issues Bills of Exchange (Cheque Truncation) Regulations 2002. (n.d.). Retrieved February, 20, 2012, from http://www.mas.gov.sg/news_room/press_releases/2002/.